

VALORI EUROPENE, VALORI PERENE

Istoria omenirii se prezintă ca un șir continuu, aproape că neîntrerupt de civilizații, cele mai multe dintre ele lăsând cicatrice, însemne, urme, persistente sau abia vizibile, în memoria colectivă. De cele mai multe ori o civilizație se identifică cu un popor, și mai des, cu un stat, ajuns, pentru timpul ori conducătorul său, la o formă optimă de organizare. Puține civilizații au rezistat de-a lungul mileniilor; și mai puține sînt cele definite printr-o continuitate multimilenară. Caracterul efemer al civilizațiilor (al statelor, al domniilor, al perioadelor de prosperare a unui sau altui popor) a fost remarcat și de către marele nostru cronicar, poet și învățat, Miron Costin (1633-1691), în mai multe scrieri ale sale, dar cu o deosebită finețe surprinde inevitabilitatea acestui fenomen în poemul *Viața lumii*. O face, este adevărat, prin prisma denunțării poetico-filozofice a vanității existenței umane sau, cum precizează autorul însuși: „...din toate stihurile [ce alcătuiesc poemul] să [= se] înțeleg [= reiese, se subînțeleg] deșertările și nestătătoare lucrurile lumii, și viața omenească scurtă...” „Nu-i nimic să stea în veci, toate trece lumea, / Toate-s nestătătoare, toate-s niște spume”, consideră învățatul, avertizînd că „norocul [aici, probabil = destinul, soarta] la un loc nu stă, într-un ceas schimbă pasul / Anii nu pot aduce ce aduce ceasul.” În ultimă instanță, „vremea începe țările, vremea le sfîrșește / Îndelungate împărății vremea primenește. Vremea petrece toate; nicio împărăție / Să stea în veci nu o lasă, nicio avuție / A trăi mult nu poate. Unde-s cei din lume / Mari împărați și vestiți? Acu de-abia nume / Le-au rămas de poveste”.

În deplină concordanță cu Miron Costin, vom menționa că „acu de-abia nume le-au rămas” nu numai ale multor împărați și împărății, dar și ale unor civilizații cu importante emanații în epocă – antică sau medievală timpurie. Cu adevărat, mai ales evocările cronicărești și vestigiile arhitecturale au rămas din viguroase și impresionante civilizații ca cea egipteană, sumeriană, babiloniană, chineză sau etruscă, persană, aztecă, maya, incașă etc. Oricît de regretabilă, pare a fi adevărată și constatarea că a lăsat mai multe enigme, taine – decît probe clare – și civilizația strămoșilor noștri geto-daci. Deși nu s-au scurs decît două milenii de la „asimilarea” ei, violentă, de către cuceritorii romani, peste avatarurile Daciei străbune planează masiv incertitudinea. Cu riscul de a simplifica excesiv lucrurile, vom spune că o situație mai deosebită o au civilizațiile greacă (elenă) și romană (latină), acestea lăsînd urme adînci, distincte în artă, literatură, știință, filozofie, relația om – societate – conducători – organizare obștească și statală etc. Nu întîmplător promotorii Renașterii din Italia și din alte țări vest-europene intenționau să refacă, în condițiile unei epoci noi (sec. XIV-XVII), tot ce fusese mai frumos, rațional și util omului în Antichitate. Da, desigur, viața spirituală a Bizanțului (sec. V-VI și pînă la căderea Constantinopolului, în 1453), poate mai ales arta și cronografia bizantină, continuă să frapeze și astăzi mințile și sufletele pămîntenilor. Totuși, cele mai solide și mai impresionante repere cultural-spirituale ni le oferă Europa de Vest, din Evul Mediu tardiv și în secolele următoare. Renașterea fiind epoca unei erupții vulcanice în viața comunității, erupție ale cărei ecouri, respectiv, efecte, se fac simțite pînă în prezent. E de reținut că mișcarea culturală din Renaștere, general recunoscută ca o perioadă de prosperare a artelor, literaturii, științei, arhitecturii, a avut ca principală temei, imbold și izvor de inspirație credința creștină. Nu e defel întîmplător că epoca respectivă a fost definită de traducerea și tipărirea *Bibliei* lui Martin Luther, în Germania anilor '20-'30 ai sec. XVI, întreaga Renaștere europeană fiind mult favorizată de inventarea tiparului, de tipărirea cărților, apoi și a publicațiilor periodice, ca o sursă deosebită pentru instruirea oamenilor. O continuare firească a Renașterii a fost Veacul Luminilor (sec. XVII – începutul sec. XIX), supranumit și Epocă a rațiunii și cunoașterii. Atunci au fost puse bazele unei noi filozofii; atunci au apărut enciclopediile, iar numărul universităților și al academiilor s-a dublat, în raport cu primele decenii de Renaștere. Secolul XIX, definit și ca „veac al națiunilor și al revoluțiilor”, a lăsat posterității frapante realizări în domeniul literaturii, artelor, filozofiei, științei și tehnicii, activității pentru binele obțesc. În această perioadă Europa s-a extins mult din punctul de vedere al răspîndirii culturii: bunăoară, dacă literatura artistică de calitate era considerată pînă atunci un rod al talentelor din țări ca Marea Britanie, Franța, Germania, Italia, Spania, încă alte cîteva state, din nordul continentului, apoi, de la chiar debutul sec. XIX apar uimitoare realizări literare și în Polonia, Suedia, Rusia, în partea centrală și de sud a Europei. Tot atunci, trecînd Oceanul, au prins a se impune capodopere și pe continentul american – în engleză, la nord, și în spaniolă și portugheză, la sud. Dacă spiritul enciclopedic al lui Dimitrie Cantemir a fost, în linii mari, unul singular, în țările române ce existau cumva paralel cu Epoca Luminilor din vestul continentului european, apoi în sec. XIX, după unirea Principatelor și cristalizarea statului român modern, la Iași și la București se deschid universități devenite de notorietate, iar în aceste centre culturale (ca și la Viena sau la Pesta, cu remarcabile prezențe românești de-a lungul sec. XIX – începutul sec. XX) activează poeți, prozatori, dramaturgi, esești, de limbă română; la fel și pictori, compozitori, cercetători care intră tot mai sigur în competiția literar-artistică și savantă general europeană. Secolul trecut, XX, a rămas în analele istoriei prin două oribile conflagrații și mai multe „revoluții” nu mai puțin monstruoase; dar, din fericire, și printr-o prosperare excepțională a științei și tehnicii; a valorilor culturale, literar-artifice, filozofice, sociale – atît prin desăvîrșirea, cît și prin diversificarea lor –, ambele la fel de impresionante, ce-i drept, și derutante pe alocuri.

Pentru mulțimea de realizări – în beneficiul omului, întru prosperarea culturii, literaturii, artelor, filozofiei, învățămîntului, științei, inclusiv, mai nou: a tehnologiilor informaționale – Europa este admirată, iubită, dorită. În multe privințe Europa de Vest a devenit un model pentru alte popoare și continente (Statele Unite ale Americii, Canada, Australia, Noua Zeelandă sau Israelul sînt, în general, niște emanații, ale Occidentului european). Chiar și unele popoare situate geografic în Europa (în centrul, în sudul sau în estul continentului) aspiră să ajungă la standardele europene, prin care se are în vedere, desigur, modelul occidental, vest-european. Este un model amplu, cuprinzător, complex, care înseamnă pentru unii standardul înalt de viață, pentru alții – implantarea efectelor unei democrații

autentice; pentru cei din a treia categorie – realizările din învățământ și din știință; plus, libertatea creației, secundată de protecția operelor de artă și a creatorilor lor. Și în prezent, unele state, respectiv, națiuni, care au făcut pași siguri spre apropierea de Europa (de Vest) sau spre încadrarea în spațiul ei politic, economic, cultural, mai pun problema promovării consolidate a valorilor europene la ei acasă. Ce să mai vorbim de noi, cetățenii Republicii Moldova, care, în virtutea unor circumstanțe istorice și geopolitice vitrege, continuăm a sta la o margine de Europa – nu atât geografic, cât, mai ales din punctul de vedere al (ne)despărțirii de un trecut nu prea îndepărtat, însă departe de a fi unul european. „Vîrfurile” de la Chișinău vorbesc mult despre „vectorul european”, „opțiunea occidentală”, „prioritățile vest-europene”, dar cînd trebuie să se întreprindă acțiuni concrete, apare inconsecvența, incertitudinea, duplicitatea, lipsa voinței politice, triumful unor interese egoiste. Cît privește „rădăcinile”, recte majoritatea populației R. Moldova, aceasta se află într-o stare de derută, dacă nu de dedublare. Cei mai mulți cetățeni ai R. Moldova care merg în Occident, pentru a-și redresa dificila stare materială sau la studii, beneficiind din plin de avantajele caracteristice societății vest-europene, firește, sînt cei mai siguri votanți ai opțiunii prooccidentale în societatea basarabeană. Cu regret, nu toți manifestă și activismul necesar pentru realizarea acestei opțiuni. Mai mult: beneficiind de plecările (inclusiv de stabilirea cu traiul) în Occident, unii conaționali de-ai noștri rămîn fideli băltoacei noastre postsovietice, neocomuniste, filoruse, respectiv, antioccidentale; nu-și fac niciun fel de probleme că poartă în ei și răspîndesc în jur devastatorul „sindrom Stockholm”.

Fenomenul acesta, al unei atracții specifice pentru Europa de Vest are o mulțime de motivații și explicații, care ar merita un studiu special, imposibil de rezumat măcar în limitele unui editorial. Concis de tot, vom menționa că dacă Occidentul este iubit, adorat, jinduț de foarte multă lume din afara lui, tot ațit de adevărat e că acest Occident este și respins, criticat, privit printr-o prismă exclusiv a suspiciunilor și a atitudinilor negative. Este chiar urit de moarte de unii, care fac tot posibilul ca să-i determine și pe alții să respingă, să deteste nu numai țările din Europa de Vest sau din America de Nord, dar să disprețuiască de-a valma și valorile occidentale: democratice, general-umane, culturale etc. Valori ce și-au demonstrat viabilitatea și eficiența pentru un număr enorm de comunități, pe un termen suficient ca să fie preluate și perpetuate. Supremația legii, în raport cu oricare cetățean, de la prim-ministru și prosper businessman, la boschetar; respectul față de om, nu fetișizarea statului; oferta de șanse egale, reale, la discreția tuturor membrilor comunității; flexibilitatea și mobilitatea ideilor, principiilor, oportunităților – iată doar cîteva atuuri, totodată și valori, ale Occidentului, într-o imaginară confruntare cu Răsăritul împietrit încă în mituri, tradiționalism, autoritarism. Chiar dacă admitem că o fi existînd și valori mai temeinice, ele se potrivesc altor spații demografice, în cazul Europei, din care facem parte și noi, numai valorile europene au prins rădăcini adînci, devenind perene, unicele acceptabile cel puțin pentru epoca în care trăim noi și vor trăi generațiile tinere, care nu concep să se „convertească” la temeuri spirituale non- sau chiar antieuropene. Cu regret, adversarii valorilor occidentale – sinceri sau angajați, benevoli sau năimiți, nu mai contează – în multe privințe reușesc să-și realizeze planurile. Inclusiv pentru că Occidentul este o lume deschisă, în care se văd cu ochiul liber și realizările, și eșecurile, și avantajele, și dezavantajele, și valorile, și nonvalorile etc. Ceea ce nu se poate spune despre Rusia sau despre China, ca să ne limităm la doi dintre cei mai înverșunați critici, oponenți și chiar adversari ai Europei de Vest și ai Americii de Nord: și la Moscova, și la Beijing funcționează armate de „specialiști”, angajați în instituții solide, cu salarii și alte oportunități fantastice, iar activitatea acestora constă în a denigra tot ce este valoare europeană, concomitent, elogiind, spoid, lustruind orice „manifestare de [falsă, imaginară] superioritate” rusă, respectiv, chineză, doar să frapeze mințile și sufletele celor situați în preajmă, inducîndu-i abil în eroare.

În această situație, apropierea noastră cu Vestul Europei (de identificare nici nu face să vorbim) rămîne, vorba cîntecului, „un vis frumos, chiar prea frumos, să poată fi și adevărat”. Ce-i drept, o logică a evoluțiilor, ne sugerează că pînă și cel mai greu realizabil vis, odată și odată devine realitate. Mai ales dacă visul, intenția, aspirația au ca punct de pornire un exemplu în genere demn de urmat (fie și cu unele cusururi, care oricum pălesc pe lîngă tarele noastre postimperiale, parasovietice, filoruse, de-a-ndoaselea, neokominterniste etc.). Bătălia între opțiunea prooccidentală și presiunile euroasiatice capătă o tot mai înverșunată amploare. Deși această bătălie se poartă mai mult în surdină, adeseori este secundată de atacuri banditești și chiar letale – a se vedea situația din ultimul an și jumătate, la doar cîteva sute de kilometri de noi, în Ucraina. Tancurilor și rechetelor rusești, milioanele de tone de material propagandistic à la Putin noi nu le putem opune decît timide și, totuși, incontestabile argumente precum: nici deportări, nici gulaguri, nici colectivizare forțată, nici strămutări de populații pe criteriul etnic sau religios, nici foamete, nici spitalizări forțate în clinici de psihiatrie, nici „*dedovșcina*” (terorizarea, din partea „veteranilor”, a tinerilor recruți, în armată), nici cultul personalității, nici cenzură... – nimic din aceste monstruoziități nu pot fi în Occident, pe cînd în Răsărit, ele sînt niște realități cotidiene atîta timp cît în fruntea statului, a orașelor și regiunilor stau figuri autoritare, cît legea este sfidată ca să poată înflori corupția, protecționismul, „cumetrisul”, „nepotismul”.

Confruntarea aceasta, despre care mai mult se tace decît se vorbește, necesită suite de manifestări în beneficiul opțiunii vest-europene a majorității absolute a populației din republica noastră. În acest sens, capătă valențe nebănuite **Anul promovării valorilor europene**, declarat în noiembrie 2014, din inițiativa BNRM, ca un generic și un plan de acțiuni pentru bibliotecile din R. Moldova. Cele mai importante biblioteci de la Chișinău, din municipii, din prestigioase universități, din unele centre raionale, au schițat programe de activitate, pe alocuri au și inițiat desfășurarea lor, unele instituții bibliotecare se pot mîndri cu anumite împliniri în acest sens. Pentru promovarea valorilor europene, în Anul consacrat special acestei tematici, în biblioteci se recurge la întregul spectru de inițiative, acțiuni, manifestări – de la cele tradiționale, la unele noi, inedite, inovative și creative, ca să ne exprimăm în limbajul specific al programelor noastre de activitate din ultimii ani.

Lansările de cărți noi, de autori notorii din țările europene, rămân o modalitate sigură de propagare a unor fațete captivante ale valorilor europene. Acestea vor conviețui în firească armonie cu lansările de carte originală, autohtonă, românească. Nu știm dacă mai este cazul să accentuăm, dar o facem și pe aceasta pentru cei care au eventuale temeri: promovarea valorilor vest-europene nu poate împiedica, nici reduce din importanță, nici eclipsa popularizarea valorilor noastre naționale. Dimpotrivă, am spune: dincolo de faptul că se vor găsi numeroase similitudini, tangențe, confluențe între autori, fenomene, opere din literaturile occidentale și din cea română, e bine să se știe că numai cunoscând realizările altora le poți vedea mai bine și aprecia mai just pe ale tale. Omagierea unor personalități și evenimente marcante din Occident ar fi modalitatea cea mai la îndemâna oricărui bibliotecar de a propaga valorile vest-europene. În context, amintim că – anticipînd, într-un fel, Anul promovării valorilor europene – în editorialul din *BiblioPolis*, nr. 4 pentru 2014, am formulat un șir de sugestii ce ar prinde bine lucrătorilor din biblioteci care doresc să se includă în opera de familiarizare a utilizatorilor cu diferite aspecte ale culturilor vest-europene.

Nici măcar Chișinăul, nu că Soroca, Orhei, Cahul sau Bălți, nu prea sînt răsfățați de vizite ale unor scriitori, artiști, politicieni din statele membre ale Uniunii Europene, din cele două Americi, din Asia sau Australia. Dar tot mai mulți basarabeni vizitează – și descoperă, cunosc, îndrăgesc – aceste țări, cultura și starea de spirit de acolo. Ar avea mari șanse de reală popularitate întîlniri ale cititorilor cu conaționali de-ai noștri din această categorie, pe care i-am numi, convențional, „aproiați ai valorilor europene”. Și nu e obligatoriu ca acești „aproiați ai Occidentului” să fie somități (jurnaliști, deputați, miniștri, artiști...); pot fi simpli trăitori ai cartierului în care se află biblioteca-gazdă, important e ca invitatul să fie un observator cît de cît fin al unor realități încă străine nouă, un om capabil să discearnă generalul de particular și, ce nu contează mai puțin – să nu fie tributar propagandei agresive ce vine dinspre Răsărit, adeseori prin cuvîntul scris (în ziare, reviste, pe bloguri / portaluri / site-uri) sau rostit la Radio, TV, uneori, din păcate, și de la amvon.

Nu pot lipsi de pe agenda bibliotecilor noastre, cu deosebire în acest an, expoziții de cărți, prelegeri, conferințe, dispute despre Uniunea Europeană, văzută prin spectrul priorităților legislației, economiei, vieții sociale și, desigur, ale vieții culturale. Practic, orice bibliotecă are acum posibilități de a organiza călătorii imaginare în Occident: bunăoară, prin expoziții de ghiduri turistice sau albume de artă ce reproduc capodopere din faimoase muzee ca Luvru, British Museum, El Prado, Metropolitan, Tate Galery, Zwinger, Galeriile Uffizzi, Ermitaj ș.a. Am inclus în această listă și un celebru muzeu din Rusia, convins că, promovînd valorile vest-europene, nu este neapărat să le contrapunem celor răsăritene; dimpotrivă, atunci cînd există șanse, ar fi bine să arătăm posibilele avantaje ale apropierii pe linia Vest-Est.

Un aspect practic, de maximă utilitate, ar fi studierea limbilor străine, avem în vedere, a limbilor de circulație internațională. Copiii, adolescenții, tinerii, curioși din fire cum sînt, ar forma cele mai harnice grupe de doritori de a învăța sau de a-și perfecționa cunoștințele în engleză, franceză, germană, spaniolă, italiană, poate și în unele limbi vorbite în țări mai mici sau mai îndepărtate, cum ar fi greaca, ceha, norvegiana, portugheza etc. Unora le va părea superfluă, inutilă, această precizare: totuși, nu trebuie să uităm că studierea, respectiv, cunoașterea oricărei limbi este o bilă în plus pentru inteligența noastră și un avantaj incontestabil pentru familiarizarea cu alte culturi. Oricît de străine ar părea ele într-o anumită instanță, ulterior nu numai că ne devin apropiate, dar obținem și un indiscutabil grad de utilitate, mai sînt și reale surse de satisfacții sufletești.

Așadar, multe putem realiza în acest An al promovării valorilor europene, și toate manifestările ne oferă șansa de a le face captivante, agreabile, utile. Însă, oricîte ar fi ideile de manifestări, acțiuni, activități, nu vom uita că în centrul atenției oricum va rămîne cartea și lectura. Și cum am început acest articol cu o trimitere la un faimos cărturar român, cu un citat tot din Miron Costin am dori să ne încheiem demersul. Este un gînd edificator despre **calitatea lecturii**, pe care unii cititori, în graba specifică acestei epoci, o cam neglijează. Iată ce ne sugera, cu vreo 325 de ani în urmă, redevabilul nostru cronicar: „Cetindă [*trebuie s-o faci astfel, încît – Vl. P.*] mai vîrtos [= *mai bine, mai mult*] să înțelege ce citești, că a ceti și a nu înțelege iaste [*este ca și cum*] a vîntura vîntul.”

Vlad POHILĂ